

Föredrag, Gluntakademin 2 oktober 2012

Linn Areskoug, fil.dr., Litteraturvetenskapliga institutionen, Uppsala universitet

”En man blir till”

Som student i Uppsala förstod jag egentligen aldrig den historia som studentlivet och studenttraditionerna bär på – jag var ju mitt inne i att uppleva dem. När jag nu är lärare på universitetet träffar jag ”gluntar” och ”gluntinnor” varje dag. Som lärare har jag fått mer perspektiv på vad studenterna som grupp är och vad de gör. Jag lär känna ungefär ett hundra unga personer per termin. Några följer jag flera terminer, andra faller bort. För att vara en så stor grupp är den ändå ganska homogen – de är alla här för att lära sig och för att förbereda sig inför sitt kommande yrkesliv, med allt vad den kan innebära av ansvar för sig själva, som medborgare och kanske familjeförsörjare. Oavsett hur studenten lever väntar något annat på honom eller henne efter studenttiden, något som skiljer sig från det han eller hon upplevt som student. I och med detta kommer vi in på Gunnar Wennerberg, Glunten, Magistern och deras öden och äventyr.

När jag nu har läst och lyssnat mig igenom *Gluntarne* slås jag av hur aktuell den här texten är. Den handlar både om vardag och fest, om ensamhet och gemenskap, om allvar och humor. En bild av studentlivet är rusiga unga herrar och unga damer rumlandes och tumlandes runt i Slottsbacken. I och för sig är detta något som man kan få se i Uppsala, särskilt alldeles i slutet av april. Men vad händer de andra dagarna? Vad händer i oktober, november, februari och mars? Då är det tentor, studielån och prestation. Det är vardag, plugg i ensamhet och allvar. Detta är också en del, kanske den största delen, av studentens tillvaro.

För att återkomma till aktualiteten i *Gluntarne* ska jag ta upp några aspekter som alla strålar samman i historien om mannens utveckling. Jag kommer att lotsa er fram på mannens utvecklingsväg, eller manstillblivelsen som jag kallar det i min forskning. Fyra faktorer är centrala i denna framställning. Dessa är för det första Glunten, för det andra Magistern, för det tredje miljöskildringen och slutligen uppbrottet från Uppsala som den fjärde centrala aspekten.

Glunten är en ung man som studerar för att efter examen stå i statens tjänst. Vi får inte veta så mycket om honom men vi kan anta att han tillhör medelklassen och det borgerliga skiktet.

Han är inackorderad hos sin moster och har också ont om pengar då och då. Han har inte hittat någon fästmö och den sång som handlar om Gluntens flamma är enkom en humoristisk historia om hur han råkat tro sig bli förälskad i en kvinna som visar sig vara professors fru. Däremot påtalas det framtida ansvar som familjeförsörjare i sång 24, vers 10, då Magistern och Glunten diskuterar det praktiska livet: "[Glunten] Därför så fort jag kan, så friar jag genast och sätter bo om två, tre år allra senast. Får jag med hustru min ej pengar i buntar. Nog lär jag få till slut tillräckligt med gluntar". Vi ser här hur Glunten är mycket väl medveten om sin framtida uppgift som make och familjeförsörjare. Dock befinner han sig i sång 24 fortfarande i gemenskapen med Magistern och utbrister i vers 11: "Men vad är detta här? Jag tror jag är vriden, som står och pratar strunt och glömmer bort tiden. Kom nu, jag längtar ut i fria naturen just som en stackars sparv, som suttit i buren". För att understryka detta avslutas sången med en upprepning av vers 11 då också Magistern stämmer in i sången.

Magistern är äldre än Glunten och intar en slags roll som både jämbördig i vänskapsrelationen men lots för den yngre i studentlivets vedermödor. Vi får inte veta så mycket om Magisterns bakgrund heller annat än att han har vistats i Uppsala en längre tid och att han har en examen. Han stannar också kvar i Uppsala efter det att Glunten gett sig av. Till skillnad från Glunten så verkar det som om Magistern har haft en allvarlig kärlekshistoria bakom sig. I den ganska korta sång 17, "Magisterns flamma" minns Magistern sin ungdomstid då han sjöng serenader för en ung kvinna som liknas både vid en "tindrande stjärna" och en "strålande tärna". I den avslutande vers 4 får vi dock veta att hon har dött men att Magistern fortfarande älskar henne.

På vilket sätt skiljer sig sången om Magisterns flamma och Gluntens flamma åt? De är placerade i anslutning till varandra vilket understryker allvaret i den första (Magistern) och humorn (Glunten) i den andra. Magisterns sång är vemodig, långsam och känslös medan Gluntens är snabbare, lättsammare och slutar med en humoristisk twist. Sången om Magisterns flamma är central om vi ska förstå hans roll i *Gluntarne*.

Kärleken är ömsesidig i och med att flammen i fråga gömmer sig "förrådd av den böljande gardinen, lyssnande i nattens frid". I sista versen får vi veta att flickan har dött och nu är den "skönaste hägring på min ungdoms himmel" och att Magisterns hopp försvunnit i och med att hon har lämnat jordelivet. Magistern vill heller inte sjunga mer om henne eftersom han "fruktar, att den gamla gnistan lever under askan än". Sången avslutas också med en fråga: "Varför, varför fick jag (du) ej bli kvar?". Här sjunger Magistern "jag" och Glunten "du".

Detta ”du” är givetvis dubbeltydigt och kan förstås dels som Magistern, som vill hålla sig kvar i det förgångna, dels som flickan som lämnat jordelivet.

I min mening handlar denna sång också om Magisterns och Gluntens förhållande. Magistern representerar en särskild och avskild tid, han är starkt förknippad med Uppsala i och med att han har funnits där från början och stannar sedan kvar efter Gluntens avsked. Så för Glunten blir Magistern det minne som endast är ett minne, en isolerad period i hans liv, präglad av ungdom och känsla. Men, avståndet mellan denna särskilda tid och den verklighet som Glunten måste ge sig ut i markeras lika tydligt som gränsen mellan liv och död, realitet och drömvärld. Detta är tydligt i sång 27, ”Slottsklockan”. Gluntens och Magisterns avsked börjar närma sig och de båda konstaterar att slottsklockans ton, som liknas vid änglar som sväva ner från rymden, bär Glunten med sig ”djupt i min själ, varhelst min kosa bär”.

Ett flertal sånger handlar om den innerliga vänskap som Glunten och Magistern delar. De förenas i vardagsbekymmer över tråkiga föreläsningar, ovisshet inför studierna, kamratliga samtal framför brasan, fest, fylla och ågren dagen efter. Deras gemenskap omfattar hela studentens tillvaro. De sånger som jag har fastnat mest för är de som berör den manliga vänskapen och som utspelar sig ute i naturen. Dessa sånger ansluter också till typiska motiv för den romantiska litterära strömningen under 1800-talet.

Det börjar med sång 4, den kända betraktelsen över Uppsala ”En månskens natt på Slottsbacken”. Både i bildkonst och i litteratur var det ett vanligt motiv med människan som betraktar naturen på lite avstånd och hänförs av det vackra hon ser. Sång 4 inleds i hänförelse inför vad Glunten och Magistern ser. Intressant här är att det inte är Uppsalas olika landmärken som är vackra i sig, utan att det är månskens glans som gör dem hänförande vackra. Med andra ord är det naturens under, som månken och norrsken, som sammanbinder Glunten och Magistern i en gemensam extas över det de ser.

I nästa exempel befinner sig inte Glunten och Magistern längre från ett visst avstånd i förhållande till naturen utan har nu vandrat ut i Eklundshofsskogen i sång 6, ”En solnedgång i Eklundshofsskogen”. Det är en enda lång lyrisk naturbetraktelse med blommor, fåglar och framförallt den nedgående solen. Denna sång följer direkt efter föregående sång 5 som handlar om hur Glunten sitter instängd på en synnerligen tråkig föreläsning, somnar och snarkar så högt att professorn tvingas avbryta. Dels placeringen av sång 6 i sångcykeln, dels

motsatsen mellan å ena sidan naturens sköna sköte och å andra sidan stadens grå gator, skapar på så vis en stark kontrastverkan mellan natur och stad, ute och inne.

I sång 19, ”En kväll på kyrkogården”, möter vi åter igen ett typiskt romantiskt motiv som också blev en litterär genre i sig; kyrkogårdsromantik. I denna sång fantiserar Magistern ihop ett scenario om Gluntens död, kamraternas sorg över denna förlust och hur oersättlig Glunten är. Brödrskapet tangeras i och med omnämmandet av Höder, Loke och Balder men också tragedin över ett brödrskap som upphört. Glunten avfärdar snabbt Magisterns dystra sång genom att åberopa våren och livet: ”Fy fan, så du fantiserar och andas gravluft i livets vår!”. Wennerberg fortsätter att använda polarisering för att få effekt genom att ställa döden och graven mot livet och våren.

Mitt sista exempel på en viktig miljöskildring är sång 25, ”Examenssexa på Eklundshof”. Glunten har tagit kameralexamen och nu ska vännerna fira. De vill dock varken vara i salen eller balkongen utan beger sig ut i trädgården, ut i naturen. Naturen får, som i mina övriga exempel, en anstrykning av gudomlighet och gränsen mellan vardagen, och vad vi får förmoda som studietimmar inomhus i staden, är dragen med all tydlighet. I de kända stroferna ”Här är det gudagott att vara” osv. deltar fåglar, insekter och blommor i festen. Sången avslutas sedan med att Glunten blir trött och somnar i gräset. I Magisterns sång till den sovande kamraten återkommer dödsmotivet och förebådar gemenskapens stundande slut: ”O, hur stilla solen sjunker ned vid Rickombergas lunder! Kom och lägg dig här i gräset! Tyst, jag hör det gro. Du är trött av dagens strider. Här är bäddat, tag en blunder! Se, kring sängen små blåklockor ringa dig i ro. En gång, efter större strider, får du vila här inunder. Men, då ringa andra klockor, Glunten, vill du tro? Ah, han sover. Lätt förgätna äro livets bästa stunder, när vår ande vinkas dit, där ljusa drömmar bo”.

I framställningen av Gluntens och Magisterns vänskap är alltså miljöskildringen betydelsefull. Liv och död, naturens gång, är alltså ständigt närvarande i Gluntens och Magisterns vänskapsförhållande. Detta skänker en finalitet över deras gemenskap som har att göra med Gluntens väg mot att bli en vuxen man.

Jag ska nu försöka dra samman vad porträttet av Glunten, Magistern, miljöskildringen och uppbrottet från Uppsala har att göra med manstillblivelsen eller den unge mannens väg mot att bli vuxen.

I Magisterns sorgliga sång om sin flamma utkristalliseras det manstillblivande som *Gluntarne* handlar om. Mannens uppgift var vid den här tiden starkt knuten till hans roll som samhällsmedborgare och som familjeförsörjare, två uppgifter som också gick samman i tanken om fortplantning men också samhällsbyggande av en livskraftig nation för kommande släkten. Nationen var ett arv som varje man hade som uppgift att förvalta och föra vidare i gott skick till de efterlevande. Detta hade naturligtvis en stor betydelse för vilken slags man denna förvaltare var. Nog har man lite anledning att oroa sig över hur Glunten ska klara av att axla detta ansvar när han har så svårt att hålla i pengarna i Uppsala, och dessutom åtminstone hälften av tiden larvar runt med kamrater dag och natt.

David Tjeder, som har skrivit om borgerlig medelklassmanlighet under 1800-talet, menar att studietiden och allt som hörde till denna var som en *rit de passage* för de kommande ämbetsmännen. Det var fullt tillåtet att dricka och rumla som student (den unge studenten förväntades att göra detta), förutsatt att han inte blev en suput senare. Rumlandet sågs som manliggörande, men eftersom kontroll och en stark karaktär var ledord för den borgerlige mannen, skulle han visa att han när studietiden var slut kunde bemästra detta beteende. Blev han däremot en suput behärskade kroppen och behoven honom, varvid han istället sågs som omanlig. På så vis var det tvunget för Glunten att lämna Uppsala och studentlivet, annars skulle han inte kunna bli den manlige man, samhällets stöttepelare, som han förväntades bli.

Wenneberg har alltså inte bara skapat en ovärderlig bild av 1800-talets Uppsala, utan också berört något djupt mänskligt i berättelsen om Magistern och Glunten. För att visa detta vill jag ta hjälp av den engelske poeten John Donne som 1624 skrev följande ord: "No man is an island, entire of itself [...] any man's death diminishes me, because I am involved in mankind; and therefore never send to know for whom the bell tolls; it tolls for thee." För Donne handlade det om att människan trivs bäst tillsammans med andra, att hon inte kan isolera sig från sin omvärld. I min tolkning av *Gluntarne* understryker Donnes dikt att 1800-talets manlighet vilade på föreställningen om den plikt som den unge mannen har mot sin familj och sitt land, att vara samhällets stöttepelare. Det var ett tungt ok att bära som framkommer inte minst i den själsstyrka som Glunten uppåddar då han lämnar något så gudomligt, friskt och kärleksfullt som symboliskt gestaltas i den starka vänskapen med Magistern.

Magistern och Uppsala representerar alltså, för Glunten, ungdomens tid, en radikalt annorlunda tillvaro än det som senare väntar honom, en prøvotid som var nödvändig att uppleva, men också nödvändig att lämna för att kunna bli vuxen.